

عنوان المحاضرة: تعريف الشعر وأشكال النظم
الشعري

المادة الدراسية: النصوص الادبية

المرحلة الدراسية: الثالثة

مدرس المادة: أ.م. نهاد مجد عاشور

العام الدراسي 2025-2026 :

جامعة الموصل

كلية الآداب

القسم: اللغة التركية وآدابها

ŞİİR'İN TANIMI Şiir; seslerin bir uyum içinde dizelere dökülerek en güçlü duyguları, coşkuları, izlenimleri canlandırma ve insanı etkileme sanatıdır, diye tanımlanabilir. Ancak şiirin tanımı konusunda pek çok görüş vardır.

Ahmet Hamdi Tanpınar : " Şiir , bir iç kale sanatıdır . Çünkü dil vasıta olarak değil , malzeme ve doku olarak kullanıldığı zaman ulusun iç kalesidir . Böyle alınıncaya bir ulusun , insanının, tarihinin, kültürünün ta kendisidir.

" Ahmet Haşım : "Şiir nesre çevrilemeyen nazımdır ... Şiir hikâye değil, sessiz bir şarkıdır.

" Cahit Sıtkı Tarancı : "Şiir kelimelerle güzel biçimler kurmak sanatıdır, başka bir şey değildir. Ama kelime nedir ? Annedir, dosttur, kadehtir, hasrettir, hayaldir; yani bir anlamı, bir çağırışımı, bir gölgesi hatta bir rengi ve tadı olan bir nesnedir.

" Balzac : " Şiir; zekâ ülkelerinde uzun, üzücü yolculuktan sonra doğan şeydir." diyerek şiirle ilgili düşüncelerini ortaya koymuşlardır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi şiiri tek bir tanıma sığdırmak mümkün değildir. Nasıl ki her insanın duygu ve düşüncesi birbirinin aynı değilse şiirin de tanımında benzerlik aranmamalıdır.

BİÇİM ÖGELERİ : Duygu, düşünce ve hayalden doğan, dize kümelerinden oluşan ölçülü ve uyaklı anlatım biçimine nazım denir. Ayrıca, ölçü ve uyağın kullanılmadığı nazım örnekleri de vardır. Bunlara serbest nazım denir. Bir şiirde nazım birimi, ölçü, uyak ve redif gibi öğeler, şiirin biçim öğeleridir (OKUMAK İÇİNDİR).

1. Nazım Birimi: Şiiri oluşturan dize kümelerine nazım birimi denir. Şiirde en küçük nazım birimine dize adı verilmektedir. İslâmiyet öncesi Türk şiirinde ve halk şiirinde dörtlük; klasik Türk şiirinde beyit; çağdaş Türk şiirinde ise dize nazım birimi olarak kullanılmıştır.

a. Dize (Mısra): Şiirde her satıra dize denir. Klasik Türk şiirinde bir dizeden oluşan şiirler de yazılmıştır. Bunlara mısra-i âzâde denir.

Örnek: "Neler çeker bu gönül, söylesem şikâyet olur." (Yahya Efendi) Bir manzume içindeki en güzel dizeye ise mısra-i berceste denir. Bu tür dizeler, anlamlı, beğenilen ve kolayca akılda kalan dizelerdir.

b. Beyit: Aynı ölçüyle söylenmiş, anlamca birbirine bağlı iki dizelik birime beyit denir. Beyit, bağımsız olabileceği gibi bir şiirin parçası da olabilir.

Örnek: "Bâkî cemende hayli perişan imiş varâk, Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan.

" (Baki)

c. Dörtlük: Dört dizeden oluşan nazım birimine dörtlük denir. Bir şiirde ikiden fazla dizenin oluşturduğu bölüme kıta veya bent adı da verilir.

Örnek:

Seyranî babanın beli büküldü.

Ağzının içinde dişi döküldü.

Davut Nebi haddesinden çekildi.

Saz çalmayan tel kadrini.

Seyranî

2. Nazım Şekli (Nazım Biçimi)

Manzumelerin uyak örgüsü, nazım birimi ve ölçüsüne göre kazandığı dış özelliğin genel adı nazım biçimidir. Türk edebiyatında kullanılan başlıca nazım biçimleri şunlardır:

• Beyitlerle Yazılan Nazım Biçimleri

- GAZEL Gazel, sözlük anlamı "kadınlarla âşıkane sohbet etmek" olan Arapça bir sözcüktür. Özellikle aşk, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki şiirlere denir.

• Güzellik, aşk, kadın, şarap gibi konuları işleyen nazım türüdür.

• Araplardan Farslara, onlardan da Türklere geçmiştir.

• Gazelin ilk beytine "matla", son beytine "makta" denir

. • En güzel beytine "beytül gazel" ya da "şah beyit" denir

. • Kafiye şeması: aa, xa, xa, xa... şeklindedir.

• En az beş, en fazla on beş beyitten oluşur.

• Konu birliği yoktur; her beyit başka bir konudan bahsedebilir.

KASİDE

Kaside sözcüğünün anlamı "kastetmek, yönelmek" olan Arapça " kasada" sözcüğüyle ilgilidir ve "belli bir amaçla yazılmış manzume" demektir. Türk

edebiyatında din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belirli kurallar içinde yazılan uzun şiirlere denir.

- Kaside, Arap edebiyatında ilk dönemlerden beri bulunan bir nazım biçimidir.
- Herhangi bir kişiyi ya da durumu övmek amacıyla yazılan şiirlerdir. • En az 33, en fazla 99 beyitten oluşur.
- İlk beytine "matla", son beytine "makta", şairin adının bulunduğu beyite "taç beyit" adı verilir.
- Kafiye düzeni gazelle aynıdır.
- Allah'ın birliğini anlatan kasidelere "TEVHİT",
- Allah'a dua etmek için yazılanlara "MÜNACAAT",
- Herhangi bir şahsı övmek için yazılanlara "METHİYE",
- Peygamberleri övmek için yazılanlara "NAAT",
- Birini eleştirmek için yazılanlara "HİCVİYE",
- Ölen birinin arkasından yazılanlara "MERSİYE" kasidesi denir.
- Kaside: nesip, girizgâh, methiye, tegazzül, fahriye, dua bölümlerinden oluşur.
- En önemli kasideci Nefî'dir. - MESNEVÎ Mesnevinin sözlük anlamı " ikişer ikişer , ikili " demektir. Her beytin dizeleri kendi aralarında uyaklı, aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılan uzun bir nazım biçimine denir. Bu yolda yazılmış yapıtlara da mesnevi adı verilir. Özel olarak, Mevlâna Celalettin Rumi'nin 25.700 beyit olan ve 6 cilt tutan ünlü tasavvufi yapıtı da bu adla anılır.
- Mesnevi, nazım biçimi olarak İran edebiyatının malıdır. Arap ve Türk edebiyatına İranlılardan geçmiştir.

- Roman ve hikâyenin yerini tutan, çoğunlukla uzun konuların işlendiği nazım biçimidir.
- Her beyit kendi arasında kafiyeli olduğu için uzun yazılmaya imkân vermiştir.
- Beyit sınırı yoktur.
- Çoğunlukla hikemi konular, efsaneler, kahramanlık ve aşk konuları işlenmiştir.
- Leyla ile Mecnun mesnevisi en çok okunan olmuştur.

Not: Bunların dışında uzun ve kısa mısraların ard arda sıralanmasıyla yazılan "Müstezat", günümüzdeki gibi kafiyeleşen kıtalar da yazılmıştır. Kıtalar aaxa şeklinde kafiyeleşir.